Nilsiän yhtenäiskoulun ja Nilsiän lukion kriisisuunnitelma

Päivitetty 29.4.2020

Sisällysluettelo

KOULUJEN KRIISIRYHMÄ 3
TÄRKEITÄ NUMEROITA KRIISITILANTEESSA 3
1 Lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus 5
2 Tiivistelmä toimintamalleista 6
3 Johdanto 10
4 Käsitteiden määrittelyä 10
5 Traumaattisen kriisin vaiheet ja tunnusmerkit sekä ensiapu kriisin eri vaiheissa 11
5.1 Shokkivaihe 11
5.1.1 Ensiapu shokkivaiheessa 12
5.2 Reaktiovaihe 13
5.2.1 Psyykkinen ensiapu reaktiovaiheessa 13
5.3 Käsittelyvaihe 14
5.3.1 Tuki käsittelyvaiheessa 14
5.4 Uudelleen asennoitumisen vaihe 15
6 Lapsen ja nuoren surureaktiot 15
6.1 Välittömät reaktiot 15
6.2 Tavalliset reaktiot 16
6.3 Muita mahdollisia reaktioita 17
7 Lapsen ja nuoren surun kohtaaminen 17
8 Toimintamalleja eri kriisitilanteissa 18
8.1 Akuutti kiusaamistapaus 19
8.2 Masentunut lapsi tai nuori 19
8.3 Päihteiden käytön tunnusmerkkejä 20
8.4 Toimintaohje alkoholin tai huumausaineiden käyttöön tai hallussapitoon 20
puuttumiseen 20
8.5 Järkyttävä asia koulumatkalla 21
8.6 Väkivalta tai sen uhka 22
8.7 Seksuaalinen ahdistelu tai väkivalta 23
8.8 Kouluyhteisön työntekijä voi huonosti 23
8.9 Merkkejä itsemurhavaarasta 23
8.10 Itsemurhan käsittely kouluyhteisössä 25
8.11 Kuoleman käsittely koulussa 26
8.11.1 Perusperiaatteita 26
8.11.2 Oppilaan tai koulun työntekijän kuolema 27
8.11.3 Oppilaan lähiomaisen kuolema 29
8.11.4 Kuolemantapauksesta kertominen 29
8.11.5 Hautajaisiin osallistuminen 29
LIITTEET 30
Liite 1 Kirjemalli menehtyneen oppilaan luokkatovereiden koteihin 30
Liite 2 Kirjemalli koteihin hautajaisiin osallistumisesta 30

KOULUJEN KRIISIRYHMÄ

Mia Hämäläinen	Va. rehtori	044 7482 330
Anna-Maija Tiilikainen	Rehtori	044 7482 255
Marianne Korkalainen	Apulaisjohtaja	044 7482 231
Sari Tirkkonen	Terveydenhoitaja	044 7482 559
Anu Pohjanjousi	Psykologi	044 7184 815
Mari Föhr	Koulukuraattori	044 7184 808
Vesa Tolvanen	Opinto-ohjaaja	044 7482 332
Hannele Hakkarainen	Opinto-ohjaaja	044 7482 248

Tarvittaessa luokanopettaja, - ohjaaja tai ryhmänohjaaja

TÄRKEITÄ NUMEROITA KRIISITILANTEESSA

(Päivitetty 29.4.2020)

Yleinen hätänumero (ambulanssi, palokunta)	**112**
Kuopion poliisilaitos (vaihde)	0295 450 311
Myrkytystietokeskus	Avoinna 24 h/vrk 0800 147 111 (maksuton) 09 471 977 (norm.hint. puhelu)
Nilsiän terveysasema, Pisantie 10 Avoinna arkisin	017 482 670 kiireetön hoito
ma - to klo 8 - 16, pe klo 8 – 15	017 482 676 kiireellinen hoito aukioloaikoina
KYS	
Kiireellinen hoito / päivystys	116 117
Puhelinvaihde (ark. klo 7-17, la-su klo 9-16)	017 173 311
Pohjola Sairaala, Leväsentie 1, Kuopio Avoinna ma-pe klo 9-18 ja la-su klo 11-17	010 257 8100
Taksi Taksikeskus Tahko ja Nilsiä	01008600
Poliisin sosiaalityö/lapsiperhepalvelut Itä-Suomen poliisilaitos Suokatu 44 B Sosiaalityöntekijä	0295 450 311
Valtakunnallinen kriisipuhelin arkisin klo 9 – 07, viikonloput ja juhlapyhät 15 – 07	010 195 202
Kuopion seudun päihdepalvelusäätiö (ajanvar./ohjaus)	017 183 672

Sammonkatu 16 A
- ajanvaraus klo 11.30 - 12.00 (alle 23 v.) 044 718 3310
044 718 3678

Terveysneuvontapiste Portti 044 718 3696
Vuorikatu 31 – 33
suonensisäistä huumetta käyttävien terveysneuvontaan voi asioida nimettömänä
Avoinna ma klo 13 – 16, ti klo 16 – 18 ja to klo 13 - 16

Nilsiän SPR:n osasto
Osaston ja hallituksen puheenjohtaja,
Ensiavun- & Terveystiedon kouluttaja (ETK)
Eija Miettinen 050 531 3492

Kuopion ev.lut. seurakunnat 017 158 111

Rikosuhripäivystys (RIKU)
Suomeksi ma-pe klo 9-20, ruotsiksi ma-pe klo 12-14 116 006
Kuopion palvelupiste, Niiralankatu 7-9, 70600 Kuopio 050 5576 712
050 5576 711

Kuopion kriisikeskus
Suokatu 27
Ajanvaraus ma-to klo 8.00 – 10.00 017 262 7733

Valtakunnallinen kriisipuhelin
suomen kielellä auki 24/7 09 2525 0111

Kuopion turvakoti 24 h/vrk
Lastentie 1 A, B-ovi, 7062 Kuopio 017 183 393

Kuopion sosiaalipäivystys 044 718 3930

Perheasiainneuvottelukeskus
ma-pe klo 9.30-11.30 040 4848 480

Mäntyrinteen perhetukikeskus
Lastentie 5, 70620 Kuopio
- Avoperhekuntoutus 017 183 396
- Perhekriisiyksikkö 044 718 3395 / 017 183 395
- Vesala 044 718 3236 / 017 183 236

Lastentie 1 C, 70620 Kuopio
- Toukola 044 718 5815 / 017 185 814

Kaartokatu 9, A-osa, 4. krs., 70100 Kuopio
- Vastaanotto- ja arviointiyksikkö 044 718 1651

Perhepalvelujen ja lastensuojelun avohuolto
Ohjaus, neuvonta ja lastensuojeluilmoitukset,
arkisin klo 9-12 044 718 3729
muina aikoina Kuopion sosiaalipäivystys 044 718 3930

Lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut
Kaartokatu 9 A 1, 70100 Kuopio 017 183 650 (tsto)

SIHTI nuorten vastaanotto
Tulliportinkatu 15, I rappu, 4 krs. (käynti Maljalahden puolelta)
ajanvaraus ma-to klo 12 – 13.30 044 718 1078

Kuopion psykiatrian keskus
Viestikatu 1-3, 3.ja 4. krs., 70600 Kuopio 017 175 190 / 017 175 340

Poliisi / Ankkuritoiminta Kuopiossa
Itä-Suomen poliisilaitos, Suokatu 44 B, 70100 Kuopio
Neuvontanumero ma-su klo 8-15 050 4687 436
Sosiaalityöntekijä 0295 456 604

Kuopion seudun päihdepalvelusäätiö
Päihdeklinikka, Suokatu 23, 70100 Kuopio
ajanvaraus ma-pe klo 11.30 - 12 (alle 23 v.) 044 718 3671 / uudet asiakkaat
044 718 3310
044 718 3678

Terveysneuvontapiste Portti
Vuorikatu 31 – 33, 70100 Kuopio
Avoinna ma klo 13 – 16, ti klo 16 – 18 ja to klo 13 – 16 044 718 3696

1 Lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus

Alaikäiseen oppilaaseen liittyvissä, myös koulun sisällä esiin tulevissa ongelmissa lastensuojelulaki on ensisijainen suhteessa muihin salassapitoa määritteleviin lakeihin. Velvoite oppilaiden havainnoinnista sekä asioihin puuttumisesta koskee kaikkia koulussa toimivia aikuisia. Samoin lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus on jokaisella, joka havaitsee ilmeisen lastensuojelun tarpeen.

Lain ilmoitusvelvollisuutta koskevassa pykälässä mainittu "ilmeinen lastensuojelutarve" asettaa siis lastensuojelutoimiin ryhtymiselle hyvin matalan kynnyksen. Vakavaa vähäisempikin vaara edellyttää lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Ilmoitus on tehtävä jo siitä epäilystä että alle 18-vuotiaan terveys ja kehitys vaarantuu hänen kasvuolojensa tai oman käyttäytymisensä vuoksi. Täyttä näyttöä tai varmuutta siitä ei tarvita. Lastensuojeluilmoitus on tehtävä viipymättä. Lastensuojeluviranomaisen tehtävä on ilmoituksen saatuaan varmistaa tosiasioiden olemassaolo sekä harkita tuen tarve ja muodot.

Lopullisen arvion tekee sosiaaliviranomainen, ilmoittaja on vastuussa ainoastaan ilmoituksestaan. Huolestuminen ei vahingoita ketään

2 Tiivistelmä toimintamalleista

Vakava onnettomuus

- varmista, että tieto on oikea
- arvioi avun tarve ja kutsu apua
- ilmoita rehtorille
- rehtori kutsuu tarvittaessa koulun kriisiryhmän koolle
- rehtori tiedottaa asiasta koulun henkilökunnalle ja koulun ulkopuolelle

Ensiaputilanteissa muistettavaa

- tee tilannearvio
- ehkäise lisäonnettomuudet ja tilanteen paheneminen
- anna hätäensiapu
- hälytä apua
- huolehdi jatkotoimista

Elvytys

- jos potilas ei hengitä (kokeile kädellä)
- jos sydän ei toimi (tuntuuko pulssi)
- jos on tajuton, käännä kylkiasentoon (nato)
- soita 112

Elvytysrytmi:
2 puhallusta, 30 painallusta

Astmakohtaus

Oireet

- yskiminen
- hikoilu
- hengenahdistus
- hengityksen vaikeutuminen

Toimenpiteet

- rauhoita potilasta, ole itse rauhallinen
- aseta potilas rentouttavaan istuma-asentoon esim. ylävartalo pöydän päälle, kädet otsan alle/tue ylävartalo tyynyillä vastaavaan asentoon
- avaa kiristävät vaatteet, avaa ikkuna
- kehota potilasta hengittämään rauhallisesti nenän kautta sisään ja puhaltamaan suun kautta huuliraosta ulos
- jos potilaalla on oma ensiapulääke, kehota häntä ottamaan sitä (hän osaa yleensä tehdä sen itse)
- ellei kohtaus näillä keinoilla rauhoitu, toimita potilas sairaalaan ensiapuun

Epileptiset kohtaukset

- syynä aivosähkötoiminnan häiriö
- tajunnan taso vaihtelee eri kohtaustyypeissä

Paikalliset, tietyssä vartalonosassa esiintyvät kohtaukset Oireet

- voi ilmetä mm. voimakasta oksentelua, toistuvia vatsakipuja
- hetkellinen poissaolo tai tuijottaminen, silmien räpyttely (menevät yleensä ohi parissa minuutissa)
- käden tai toisen kasvonpuoliskon tai suupielen nykiminen (kesto muutamasta minuutista tunteihin)
- epätarkoituksenmukainen, sopimaton käytös, josta ei itse muista jälkeenpäin mitään

Yleistyneet tajuttomuus- tai kouristuskohtaukset

- alkavat usein ilman ennakkovaroitusta
- koko vartalon kouristuskohtaus, johon liittyy aina tajuttomuus

Toimenpiteet

- pysy rauhallisena: kun kohtaus on alkanut, sitä ei voi pysäyttää
- huolehdi, ettei potilas kolhi päätään tai vahingoita itseään kouristuksen aikana älä laita mitään suuhun!
- avaa kiristävät vaatekappaleet
- aseta potilas kylki- eli natoasentoon
- anna levätä kohtauksen jälkeen ja varmista, että potilas on kunnolla toipunut (vastaa kysymyksiin, tietää missä on)
- jos kohtaus kestää yli 15 minuuttia, toimita potilas päivystykseen

Diabeteksen aiheuttamat oireet

Matala verensokeri/insuliinišokki

Syynä

- liian paljon insuliinia
- liian vähän ruokaa
- liian suuri fyysinen rasitus

Oireet

- hikoilu, päänsärky, huimaus
- heikentynyt keskittymiskyky
- sydämentykytys, vapina (erityisesti kädet)
- näläntunne, uneliaisuus
- aggressiivisuus, ahdistus

Toimenpiteet

- anna sokeripala, sokeroitua mehua, voileipä, rakettiglukoosi tms.
- hieman sekavalle voi laittaa esim. hunajaa/siirappia suun limakalvoille
- jos potilas menee tajuttomaksi/kramppaa, ota yhteys terveydenhoitajaan tai toimita sairaalaan

HUOM! Ei mitään suuhun, jos ei voi niellä ja jos tajunta on huono!

Korkea verensokeri/diabeteskooma

Syynä

- liian vähän insuliinia

- tulehdustauti
- stressi
- väärä ruokavalio

Oireet
- lisääntynyt jano
- lisääntyneet virtsamäärät
- velttous, ruokahaluttomuus
- vatsakipuja, pahoinvointia, oksentelua
- hengenahdistusta => tajuttomuus (raskas hengitys/hengityksessä asetonin haju)

Toimenpiteet
- turvaa hengitystiet, jos tajunta heikkenee (natoasento)
- toimita potilas välittömästi päivystyspoliklinikalle

Oppilaan tai koulun työntekijän kuolema koko koulussa
- kerrotaan kuolemasta aamunavauksessa, jolloin menetystä voidaan avoimesti surra
- vietetään hiljainen hetki kuolleen muistoksi
- koulun lippu lasketaan puolitankoon
- järjestetään muistotilaisuus luokissa
- muistoa kunnioitetaan erilaisin symbolein: kynttilät, piirrokset
- opettaja keskustelee tapahtuneesta luokkansa kanssa (työparina esim. terveydenhoitaja, koulupsykologi tai seurakunnan työntekijä)

Oppilaan lähiomaisen kuolema
- jos oppilas tai hänen omaisensa sitä pyytää, tapahtuneesta kerrotaan luokalle ja keskustellaan tarvittaessa
- opettaja ja luokkatoverit voivat myötäelää oppilaan surua esim. laululla, kukilla jne.

Itsemurhauhkailut
- itsemurhauhkailut tulisi aina ottaa vakavasti eikä vähätellä niitä
- järjestetään heti apua viestittämällä asiasta oppilaan vanhemmille ja tarvittaessa terveydenhoitajalle tai koulupsykologille

Tapahtunut itsemurha, joka on jo oppilaiden tiedossa
- tapahtunut voi aiheuttaa oppilaille ahdistavia tunnekokemuksia ja alttiutta itsetuhotyyppisen käyttäytymisen lisääntymiseen
- kriisiryhmä järjestää koulun ulkopuolista kriisiapua niille, joita tapahtuma on koskettanut eniten

Päihteiden käytön epäily
- otetaan yhteyttä oppilaan vanhempiin ja pyydetään hakemaan oppilas koulusta, mikäli oppilas on päihteiden vaikutuksen alaisena **yhteys sosiaalityöntekijään ja tarvittaessa poliisiin**

Ilkivalta

Oppilas tai ulkopuolinen tuhoaa koulun irtaimistoa tai kiinteistöä

- Puutu välittömästi asiaan
- Selvitä ensin tilanne ja ohjaa tekijä rehtorin puhutteluun
- Asian jatkokäsittely huoltajien kanssa
- Tekijä on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon
- Asia saatetaan tarvittaessa poliisin tietoon

Kaikissa edellä olevissa tapauksissa yhteys huoltajiin.

3 Johdanto

Mitä tehdä, jos koulun oppilas tai koulun työntekijä äkillisesti kuolee tai joutuu vakavaan kriisitilanteeseen?

Miten puhua oppilaiden, luokan, vanhempien tai tiedotusvälineiden kanssa?

Miten tunnistaa masentunut, itsemurha-aikeissa oleva tai päihteitä käyttävä lapsi tai nuori?

Kouluilla tapahtuu väistämättä erilaisia kriisitilanteita, koko yhteisöä järkyttäviä tapahtumia. Näitä ovat esimerkiksi oppilaan tai koulun työntekijän kuolema, itsemurha tai itsemurhayritys, vakava onnettomuus, vakava väkivalta tai vakava fyysisen vahingoittumisen uhka. Ilman asianmukaista käsittelyä kriisitilanteet voivat haitata kouluyhteisön toimintakykyä pitkäänkin. Kriisitilanteiden hallinta edellyttää etukäteen sovittua toimintamallia, koulun omaa kriisiohjelmaa.

Kriisiohjelmassa kuvataan, miten eri tilanteissa toimitaan, mistä saa apua ja miten tuetaan oppilaiden ja henkilöstön selviytymistä. Koulun kriisiryhmä organisoi toiminnan kriisitilanteissa ja hankkii tarvittaessa ulkopuolista apua esim. psykologisen jälkipuintitilaisuuden järjestämistä varten.

Tämän kriisimallin alussa on teoreettista tietoa kriisistä ja surusta. On kuitenkin muistettava, että jokainen traumaattinen kriisi on yksilöllinen eikä välttämättä etene tietyn mallin mukaisesti.

Kriisimallin lopussa on käytännön toimintamalleja eri kriisitilanteisiin.

4 Käsitteiden määrittelyä

Yllättävä, vakava kriisitilanne on sellainen, jota ihminen ei ole kokenut aikaisemmin eikä siis tiedä, miten hänen pitäisi siihen suhtautua. Kokemusta seuraa epämiellyttävä tunnetila, josta vapautuu vain työstämällä sitä. Tällaisia kokemuksia voivat olla esimerkiksi suuronnettomuus, joukkotuho, äkillinen kuolema, itsemurha tai itsemurhayritys, päällekarkaus, ryöstö tai pakolaisuus.

Useimmille tällaiset kokemukset aiheuttavat psyykkisen trauman, joka johtaa monesti psyykkiseen kriisiin. Traumasta johtuvaa kriisiä kutsutaan traumaattiseksi kriisiksi.

Kaikille ei satu traumaattisia kokemuksia, mutta jokainen kokee elämänsä aikana asioita, jotka voivat johtaa psyykkiseen kriisiin. Osa näistä kokemuksista kuuluu kehitykseemme, ne ovat ns. kehityskriisejä. Näitä ovat esimerkiksi murrosikä, tutkinnon suorittaminen, työelämän aloittaminen, seurustelusuhteen aloittaminen jne.

Osan kokemuksista elämä tuo tullessaan. Tällaisia ns. elämänkriisejä ovat esimerkiksi sairaus ja kuolemantapaus perhe- ja ystäväpiirissämme.

Psyykkinen kriisi, varsinkin traumaattinen kriisi, noudattaa useimmiten tiettyä kaavaa. Seuraavaksi käydään läpi traumaattisen kriisin tyypilliset vaiheet.

5 Traumaattisen kriisin vaiheet ja tunnusmerkit sekä ensiapu kriisin eri vaiheissa

Traumaattinen kriisi jakautuu neljään vaiheeseen:

- shokkivaihe
- reaktiovaihe
- käsittelyvaihe
- uudelleen asennoitumisen vaihe

Yksittäisten vaiheiden kesto voi vaihdella.

Shokkivaihe

Shokkivaihe on syntynyt välittömästi trauman jälkeen. Uhri on yllättynyt, sekaisin ja reagoi usein tavallisuudesta poikkeavalla tavalla.

Reaktiovaihe

Reaktiovaiheessa uhri alkaa ymmärtää, mitä on tapahtunut. Varsinainen vaara on ohi. Hän ei ole enää niin sekaisin ja reagoi kokemaansa. Tämä voi hyvin tuskallista ja vaihe voi kestää useita viikkoja. Uhri käy läpi trauman jälkioireita, jotka voivat ilmetä eri ihmisillä erilaisina.

Käsittelyvaihe

Käsittelyvaihe alkaa, kun uhri vähitellen tottuu tilanteeseen. Hän alkaa keskittyä arjen askareisiin ja kiinnostua tulevaisuudesta. Hän voi jo käsitellä tilannetta ja pääsee kriisin yli. Käsittelyvaihe voi kestää kuusikin kuukautta.

Uudelleen asennoitumisen vaihe

Uudelleen asennoitumisen vaihe alkaa, kun kriisistä on päästy yli. Kokemansa perusteella ihminen luo uuden perustan elämälleen. Hän voi olla kriisin jälkeen henkisesti aiempaa vahvempi.

5.1 Shokkivaihe

Traumaattisen tapahtuman jälkeisessä shokkivaiheessa uhri näyttää tavallisesti ulospäin rauhalliselta. Vasta kun puhuu hänen kanssaan ja näkee hänen reaktionsa, huomaa jotain olevan vialla. Shokkivaiheelle on tyypillistä:

Heikentynyt kyky ajatella ja toimia järkevästi

Shokissa oleva toimii usein epäasianmukaisesti tai epäkäytännöllisesti. Hän voi esimerkiksi juosta puhelinkioskin ohi kauempana olevaan taloon soittamaan apua. Hän voi unohtaa yleiset ensiapuohjeet ja –otteet.

Puutteellinen tilannehahmotus

Shokkivaiheessa oleva ei ymmärrä, mitä on tapahtunut. Hän voi tehdä täysin epäloogisia ja vaarallisia asioita. Esimerkiksi linja-autokolarissa valui bensiiniä runsaasti tielle, mutta ihmiset sytyttivät savukkeensa.

Puutteellinen ajan- ja todellisuudentaju

Shokkivaiheessa oleva kertoo kokeneensa onnettomuuden ikään kuin olisi itse ollut tapahtumien ulkopuolella ja nähnyt kaiken kuin hidastettuna. Hän ei myöskään huomaa kipua. Šokkivaihe ei ole normaalisti dramaattinen, vain kömpelöt, epäkäytännölliset teot voivat paljastaa sokin syvyyden. Joskus reaktiot saattavat olla rajuja.

Yliaktiivisuus

Shokissa oleva esimerkiksi ryntäilee ympäriinsä ja haluaa tehdä jotakin. Hän häiritsee ensiapua ja voi olla suureksi vaivaksi.

Liikkumisvaikeudet

Silloin tällöin voi sattua, että šokissa olevan on vaikea liikkua, vaikka siihen ei ole fyysisiä esteitä. Tämä voi olla hengenvaarallista, jos henkilö ei pääse turvaan vaaralliselta onnettomuuspaikalta.

Ruumiilliset reaktiot

Shokkivaiheessa oleva saattaa oksentaa tai saada ripulin ja vilunväristyksiä. Hän voi myös hengittää erittäin nopeasti, mikä taas voi aiheuttaa huimausta ja kramppeja käsissä ja jaloissa. Joskus shokkivaiheessa oleva voi kokea täydellisen psyykkisen romahduksen, mikä ilmenee paniikkina tai apatiana.

Paniikki Paniikki syntyy, kun voimakkaat ärsykkeet lamaannuttavat kaikki järkevät toiminnot. Joillakin ihmisillä saattaa ilmetä primitiivisiä reaktioita. Joku voi olla täysin poissa tolaltaan, huutaa pelosta, jopa juosta suoraan vaaralliselle alueelle. Paniikki on kuitenkin yleensä erittäin harvinaista.

Apatia Apatia merkitsee psyykkistä lamaantumista. Energia ja toimintakyky ovat kadonneet. Apaattinen henkilö ei sano mitään vaan istuu hiljaa paikallaan ja tuijottaa hiljaa eteensä. Hänet täytyy viedä turvaan, sillä hän ei kykene reagoimaan mahdollisiin uusiin vaaratilanteisiin.

5.1.1 Ensiapu shokkivaiheessa

Hengenpelastava ensiapu

Hengenpelastavaa ensiapua tarvitsevat välittömässä hengenvaarassa olevat. Ensiapu on välttämätöntä, jottei kukaan menehdy. Tehokas huolenpito loukkaantuneista rauhoittaa kaikkia paikallaolijoita.

Tavanomainen huolenpito

Seuraavaksi tulee huolehtia šokkiin joutuneista. Heidän kykynsä toimia järkevästi on rajoittunut. Auttajan tulee toimia heidän puolestaan.

Läheisyys ja kosketus

Läheisyys ja koskettaminen, kädestä kiinni pitäminen tai käden kietominen hartioille rauhoittaa ja luo turvallisuudentunnetta.

Anna uhrin puhua

Anna uhrin puhua. Hänellä ei ole selkeitä mielikuvia tapahtuneesta, siksi hän kyselee. Kysymyksiin tulee vastata ja antaa totuudenmukaisia tietoja. Liian väkivaltaisia yksityiskohtia tulee kuitenkin välttää.

Apu shokkivaiheen erityisreaktioihin

Hanki yliaktiiviselle tekemistä, vie liikuntakyvytön turvaan. Anna yleinen ensiapu, auta paniikissa oleva pois ja vie apaattinen turvaan.

5.2 Reaktiovaihe

Rajut tunteet ovat luonnollisia

Kun auttajat ovat saaneet onnettomuustilanteen hallintaan ja suoranainen vaara on ohi, pääsevät onnettomuudessa mukana olleet vähitellen šokkivaiheen yli. He alkavat tajuta, mitä on tapahtunut. He alkavat reagoida tapahtuneeseen. Reaktiot ovat usein rajuja mutta luonnollisia tunnetiloja:

Pelko

Henkilö, joka on ollut tai vain luullut olevansa suoranaisessa hengenvaarassa, tuntee voimakasta pelkoa.

Suru

Lähimmäisen, läheisen sukulaisen tai ystävän menettänyt tuntee suurta surua.

Syyllisyys

Henkilö, joka pitää itseään syypäänä onnettomuuteen, tuntee valtavaa syyllisyyttä. Myös monia muita luonnollisia tunteita tulee esiin: vihaa sitä kohtaan, joka on aiheuttanut onnettomuuden, ja iloa siitä, ettei ole loukkaantunut jne.

5.2.1 Psyykkinen ensiapu reaktiovaiheessa

Luottamus

Tunteiden purkuvaiheessa psyykkinen ensiapu on kuuntelua. Ensiavun onnistumiseksi on erittäin tärkeää, että onnettomuudessa ollut voi avautua ja kertoa ongelmistaan. Hänen on voitava luottaa auttajaan.

On hyvä jos

- auttaja on läheinen perheenjäsen, hyvä ystävä tai muulla tavalla läheinen henkilö
- auttaja osaa kuunnella, mitä autettava sanoo, uskoo tämän kuvauksen kokemuksistaan eikä vähättele niitä sanomalla, että se on nyt ohi

Keskustelu

Keskustelu on psyykkisen ensiavun tärkein tehtävä. Siinä onnettomuuden uhria ohjataan kuvaamaan tapahtumien kulkua aikajärjestyksessä. Tällä tavoin myös hänen ajatuksiinsa syntyy järjestys - muuten tapahtumien kulku jää hänen mieleensä epämiellyttävinä, sekavina välähdyksinä. Alettuaan puhua tapahtumista hän voi toistaa kertomuksen useita kertoja. Hänen tulee antaa tehdä niin. Kun tapahtumasarja on ajallisesti järjestyksessä, se on helpompi saada pois ajatuksista.

Tunteet ovat luonnollisia

Keskustelulla yritetään saada henkilö selvittämään tunteitaan ja ymmärtämään, että ne ovat luonnollisia ja hyväksyttäviä.

Itku auttaa

Jos puhuminen aiheuttaa uhrissa voimakkaita reaktioita, hänen tulee antaa vapaasti ilmaista tunteensa. Itkeminen tai pelosta kertominen voivat olla avuksi. Käsi autettavan hartioilla tai hänen kädessään antaa turvallisuudentunnetta.

Aggressio on luonnollista

Toinen tapa purkaa tunteita on aggressiivisuus. Joku voi paiskoa esineitä tai pamauttaa nyrkillä pöytään. Tällainen purkaus voi säikäyttää, mutta siihen pitäisi reagoida rauhallisesti. Se menee ohi ja voi auttaa ahdistuksessa.

5.3 Käsittelyvaihe

Kun traumaattisen kriisin läpikäynyt on jonkin aikaa saanut purkaa tunteitaan, hän pystyy vähitellen ajattelemaan elämäänsä eteenpäin. Hän voi alkaa puhua tapahtuneesta tunteensa halliten. Hän voi käydä läpi traumaattisen kokemuksensa, niin ettei se enää hallitse elämää. Hän alkaa kiinnostua arkipäivän asioista ja selviytyy työstään paremmin.

Käsittelyvaihe voi kestää puolisen vuotta. Trauma vaikuttaa kuitenkin edelleen psyykkisesti ja vaatii yhä aktiivista työskentelyä. Läheisten on hyvä olla selvillä tästä, jotta he voivat auttaa eivätkä ainakaan vaikeuta trauman aktiivista työstämistä.

5.3.1 Tuki käsittelyvaiheessa

Käsittelyvaihetta läpikäyvälle annettava apu on tukea. Se on jatkoa sille ensiavulle, joka aloitettiin uhrin ollessa reaktiovaiheessa. Käytännössä siirtymistä reaktiovaiheesta käsittelyvaiheeseen ei juuri huomaa. Kuitenkin yhteistyö alkaa tuottaa tuloksia niin, että uhri voi vähitellen aloittaa reaktiovaiheen rajujen tunteiden käsittelyn.

Kuuntele aktiivisesti

Tärkein menetelmä on edelleen keskustelu, jossa kuunnellaan aktiivisesti onnettomuudessa olleen kertomusta tapahtuneesta. Asennoitumisen tulee olla positiivinen ja tukeva.

Aktiivinen kuuntelu tarkoittaa, että kuunnellaan, mitä uhri kertoo, jotta kuultaisiin, mitä hän sanoo (ei siis kuten tavallisessa keskustelussa, jossa kuunnellessa ajatellaan jo, mitä itse sanoisi). Esitetään kysymyksiä, joiden avulla saadaan hänet syventämään ja selventämään kertomustaan. On tärkeää hyväksyä, mitä hän sanoo ja uskoa hänen kokemuksiaan, niin kuin hän kuvaa ne.

Anna tunteille sanat

Käsitteleminen merkitsee nimien antamista tunteille. Onnettomuuden uhri pitäisi saada kuvailemaan tunteitaan niin tarkasti kuin mahdollista. Selkeästi kuvailtuja ja tiedostettuja tunteita on helpompi kestää kuin tunteita, joiden yleisnimi on ”suru”, ”pelko” ja ”syyllisyys”. Tunteita pitää kuvailla monta kertaa, ennen kuin niistä saa otteen. Näiden keskustelujen avulla uhri oppii kuitenkin vähitellen myös itse käsittelemään tunteitaan.

Positiivisuus

Käsittelyvaiheessa onnettomuuden uhrin tunteet tulee jakaa ja ymmärtää positiivisesti. Tunteet eivät saa viedä mukanaan. Tarvitaan ymmärrystä ja myötäelämistä, empatiaa – ei sääliä – sekä luottamusta siihen, että henkilö pääsee kriisin yli. Todellisia vammoja ja menetyksiä ei saa koskaan kieltää eikä vähätellä. Aikaa myöten niiden kanssa oppii elämään.

5.4 Uudelleen asennoitumisen vaihe

Kun psyykkinen kriisi on ohi, tapahtunutta voi ajatella jo ilman tuskaa. Kokemus on kuitenkin jättänyt arpensa, mutta se on samalla luonut perustan, jolta voi elää eteenpäin.

Tapahtuma on saattanut jättää fyysisiä vammoja ja menetyksiä, jotka voivat tehdä elämän ratkaisevasti erilaiseksi. Monesti kriisin läpikäynyt ihminen on kuitenkin voimakkaampi, kokeneempi ja paremmin valmistautunut kohtaamaan elämän vastoinkäymisiä kuin aikaisemmin. Läpikäyty ja selvitetty kriisi merkitsee myös sitä, että ihminen on varustautunut kohtaamaan mahdollisen myöhemmän kriisin. Tässä vaiheessa ei välttämättä tarvita erityistä tukea.

6 Lapsen ja nuoren surureaktiot

6.1 Välittömät reaktiot

Shokki ja epäily
- ei voi olla totta
- kieltäminen

Pelko ja vastustus
- kauhistuminen
- voimakas protesti

Apatia ja lamaannus

Kaikki jatkuu entisellään
- lapsi jatkaa arkiaskareitaan kuin mitään ei olisi tapahtunut

6.2 Tavalliset reaktiot

Ahdistus
- turvallisuudentunne järkkyy
- pelot (pelkää, että vanhemmille/jäljellä olevalle vanhemmalle tapahtuu jotain; yksinjäämisen pelko; pimeän pelko jne.) jatkuva vaaratilanteen kohtausvalmius, säikähtely

Voimakkaat muistot
- tilanteeseen liittyvät aistihavainnot palaavat mieleen yhä uudelleen

Unihäiriöt
- nukahtamisvaikeudet
- painajaiset ja yöheräilyt
- muista: kuolema ei ole nukkumista, iäisyysmatka tms.

Masennus, kaipaus, ikävä
- itkeskely
- mikään ei huvita
- vainajan etsiminen (esim. hakeutuminen paikkoihin, joissa oltiin yhdessä) muisteleminen, kuvien katselu yms.
- läheisyyden etsiminen esim. vainajan vaatteiden avulla
- samaistuminen: jäljittelee vainajaa tai omaksuu hänen roolinsa

Viha ja huomiota vaativa käytös
- kiukunpurkaukset
- syyttely
- uhkailu
- usein pojilla voimakkaampaa kuin tytöillä

Syyllisyys, itsesyytökset ja häpeä
- lapsi voi uskoa ajatustensa, tunteittensa tai tekojensa aiheuttaneen kuoleman

Kouluvaikeudet
- keskittymisen ongelmat

- oppimisvaikeudet
- häiriökäyttäytyminen
- erityisesti vanhempien kuoltua useimpien vuosien ajan

Psykosomaattiset oireet
 päänsärky
vatsavaivat yms.
- myös sairastelun lisääntyminen (esim. saa herkemmin flunssan)

6.3 Muita mahdollisia reaktioita

Seuraavia reaktioita esiintyy erityisesti lapsilla ja nuorilla, joilla on ollut useita traumaattisia kokemuksia elämässään.

Regressiivinen käyttäytyminen
- esim. kastelun alkaminen uudelleen, vauvankieli jne.

Muiden välttely, vetäytyminen syrjään

Kuvitelmat, väärinkäsitykset

Persoonallisuuden muutokset
- esim. iloinen, vilkas lapsi voi muuttua hiljaiseksi ja syrjäänvetäytyväksi

Pessimistinen asenne tulevaisuuteen
- tavallisempaa sodan kokeneiden lasten kohdalla

Syyn ja tarkoituksen pohtiminen
- epäoikeudenmukaisuuden kokeminen

Kehittyminen ja kypsyminen
- itsekeskeisyys vähenee ja empatia kehittyy

7 Lapsen ja nuoren surun kohtaaminen

Avoin ja rehellinen kommunikaatio
- selitä lapselle ymmärrettävästi, ota huomioon lapsen ikä ja kehitystaso
- selvitä väärinkäsitykset
- vältä abstrakteja selityksiä
- älä kaunistele sanontoja, älä vertaa kuolemaa uneen tai matkaan
- läheisin ihminen kertoo

Anna lapselle aikaa ymmärtää
- ole avoin kysymyksille, ole valmis juttelemaan juuri kun lapsi sitä haluaa
- älä odota juttutuokioista kovin pitkiä
- katselkaa valokuvia

- käykää haudalla
- salli lapsen leikit (kuolema, hautajaiset yms.)

Tee menetyksestä todellinen
- näytä omat tunteesi lapselle
- lapset mukaan näkemään vainaja, mukaan hautajaisiin
- muistoesineitä esillä

Tue emotionaalista hallintaa
- jatkuvuus: päiväkoti/koulu
- vältä turhia ihmissuhteiden katkeamisia
- puhu lapselle kuolemanpelosta
- salli lapsen puhua syyllisyydentunteista
- parempi saada hoitaja kotiin kuin viedä lapsi pois

Lapsen osallistuminen esim. hautajaisiin edellyttää
- valmistelua: lapsen tulee tietää, mitä tapahtuu
- saattaja: omainen mukana koko ajan
- jälkipuintia lapsen ehdoilla

8 Toimintamalleja eri kriisitilanteissa

Kriisin sattuessa avun tarvetta tulisi pitää itsestäänselvyytenä ja apua tulisi antaa ja hakea automaattisesti. **Koulun kriisityöryhmän tulisi heti kokoontua tekemään toimintasuunnitelma sekä luomaan tarvittaessa yhteydet Kuopion kriisikeskukseen.** Rehtorilla tulee olla varahenkilö silloin, kun hän itse ei ole paikalla.

Hyvän yhteistyön edellytyksenä on selkeä työnjako kriisiryhmän eri jäsenten kesken. Rehtori on yleensä avainhenkilö, jolle informaatio annetaan. Jos lehdistö on kiinnostunut tapahtuneesta, on tärkeää valita yksi edustaja ulospäin. Kontaktihenkilö on hyvä valita myös perhettä varten. On muistettava, että koulu kunnioittaa perheen toivomuksia.

Yleensä rehtori ilmoittaa koulussa tapahtuneesta onnettomuudesta kotiin, mutta **kuolemaan johtaneessa onnettomuudessa perheelle ilmoittaa sairaala, poliisi tai pappi.**

Opettajien ammattitaito on tärkeää kriisitilanteessa, koska
- opettajat tuntevat yleensä lapsen persoonallisuuden
- opettajat tuntevat luokkien tavat ja ilmapiirin
- opettajien erikoisala on tiedon jakaminen lapsille, he osaavat sen paremmin kuin psykiatrit, psykologit ja koululääkärit
- opettajat tietävät, kuinka oppilaat saadaan mukaan ja millaisia ilmaisumuotoja voi käyttää kuolemantapauksissa tai katastrofeista puhuttaessa

On kuitenkin tilanteita, kuten nuoren itsemurha tai traumaattinen kriisi, jolloin kaupungin kriisiryhmän (Kuopion kriisikeskus) kutsuminen mukaan työskentelyyn on paikallaan.

8.1 Akuutti kiusaamistapaus

- Älä kulje ikinä ohi. Puutu tilanteeseen. Ota selville osapuolten henkilöllisyydet
- Kiva Koulu–ohjelman mukaisesti seulontalomake toimitetaan KiVa–tiimille lisäksi tapahtumasta tieto kiusaajan luokanopettajalle, - ohjaajalle tai ryhmänohjaajalle
- Jos toistuvaa tai vakava kiusaaminen toimitaan Kiva Koulu –ohjelman mukaan
- Rehtori ilmoittaa vakavat tapaukset poliisille ja sosiaalitoimelle

8.2 Masentunut lapsi tai nuori

Masennus sinänsä ei ole varsinainen kriisitilanne koulussa, mutta valtakunnallisessa itsemurhien ehkäisyprojektissa on haluttu nostaa esille masennuksen tunnistamisen tärkeys. Syvä masennus on itsemurhan yleisin riskitekijä. Yli puolet itsemurhan tehneistä nuorista oli kärsinyt depressiosta.

Yksi tärkeimmistä masennuksen merkeistä on yksinäisyys. Epätavalliset, selittämättömät muutokset käyttäytymisessä ja halu vetäytyä yksinäisyyteen sekä puheet itsemurhasta ovat hälytysmerkkejä. Päihteiden runsas käyttö ja käytöshäiriöt voivat olla merkki masentuneisuudesta. Nuoren kohdalla puhutaankin usein ns. naamioituneesta masennuksesta, jota on vaikea tunnistaa.

Muita syvän masennuksen oireita ovat

- unihäiriöt: nukkuu liikaa tai liian vähän
- syömishäiriöt: ruokahaluttomuutta tai ahmimista
- väsymys
- apaattisuus: menettää kiinnostuksensa asioihin, joista tavallisesti oli innostunut, esim. urheilu, ystävät tai pukeutuminen
- vetäytyminen: ei halua seurustella muiden kanssa
- vihamielisyys
- keskittymiskyvyttömyys: esim. arvosanojen nopea laskeminen
- itsensä vähättely, ei pidä itsestään: olen ruma, kukaan ei välitä minusta
- surumielisyys: itkee ilman näkyvää syytä, ei pysty ilmaisemaan iloa
- kuoleman ajatteleminen: ajattelee, kirjoittaa ja puhuu kuolemasta
- psykosomaattiset oireet
- onnettomuusalttius

Yleisesti ottaen yhden tai kahdenkaan tällaisen oireen esiintyminen ei ole vielä merkkinä syvästä masennuksesta, mutta jos huomaa useita vakavia ja jatkuvia oireita, on syytä ryhtyä toimenpiteisiin.

Jos koulussa tunnistetaan masentunut lapsi tai nuori, oppilashuoltoryhmässä tai opettajayhteisössä on hyvä sopia siitä, kuka keskustelee oppilaan kanssa, kuka on yhteistyössä kotiin ja kuka ottaa vastuulleen oppilaan tilanteen seurannan. Tärkeintä on viestittää oppilaalle, että koulussa todella välitetään hänen hyvinvoinnistaan.

8.3 Päihteiden käytön tunnusmerkkejä

Nuoren käyttäytymisessä näkyy seuraavia piirteitä:
- kaveripiiri vaihtuu
- entiset harrastukset jäävät pois
- rahantarve kasvaa
- näpistely, ilkivalta ja kauppaaminen lisääntyvät
- koulumenestys laskee
- poissaolot lisääntyvät
- aamu- tai maanantaipoissaoloja
- epärealistisia puheita, tarinoita, valehtelua
- muutoksia luonteessa
- pelkotiloja, ahdistuneisuutta, levottomuutta
- erilaisia fyysisiä merkkejä, esim. laajentuneet silmäterät, verestävät silmänvalkuaiset, vapina, hikoilu, laihtuminen/lihominen, uneliaisuus, tokkuraisuus
- tietyille aineille ominainen haju, esim. tinneri ja kannabis
- esineet: piiput, veitset, aineenpalaset
- ulkonäkö muuttuu, hoitamaton olemus

Huomioita lääkkeiden väärinkäytöstä tai lääkkeiden ja alkoholin sekakäytöstä:
- lääkkeitä yliannostelemalla voidaan saada aikaan humalaa muistuttava tila eli humalaisen käytös, mutta alkoholin haju puuttuu
- voi olla hengenvaarallista
- sekakäyttäjä käyttäytyy usein aggressiivisesti, mikä johtaa helposti väkivaltarikoksiin

Seuraavat lääkkeet alkoholin kanssa nautittuina saattavat johtaa hengenvaaraan:
- unilääkkeet
- kipulääkkeet
- yskänlääkkeet
- veren hyytymistä estävät lääkkeet
- diabeteslääkkeet
- astmalääkkeet
- eräät allergialääkkeet
- verenpainelääkkeet
- ahdistusta poistavat lääkkeet

8.4 Toimintaohje alkoholin tai huumausaineiden käyttöön tai hallussapitoon puuttumiseen

Asian havainnut koulun aikuinen ja rehtori, opettaja, terveydenhoitaja tai kuraattori aloittavat asian selvittämisen välittömästi. Pyydä toinen aikuinen paikalle.

Huoltaja(t) kutsutaan koululle. Jos heitä ei tavoiteta, otetaan yhteyttä sosiaalitoimeen tai poliisiin, mikäli oppilas on selvästi päihtynyt.

Oppilaan laukun/repun sisältö tarkistetaan oppilaan/huoltajan luvalla.

Oppilaalta evätään opetukseen osallistuminen loppupäivän ajaksi.

Jos humalatilassa olevaa joudutaan ohjaamaan paikasta toiseen, esimerkiksi koululta terveydenhoitoon, on koulun henkilökuntaan kuuluvan saatettava hänet.

Tarvittaessa pyydetään poliisin apua.

Kun kyse on 18 vuotta täyttäneestä oppilasta, häntä kehotetaan poistumaan oppilaitoksen alueelta, huumausainetapauksissa yhteys poliisiin

Alaikäisen nuoren päihteiden käytöstä ja/tai hallussapidosta seuraa aina lastensuojeluilmoitus.

Koululla järjestetään asiasta oppilashuoltotapaaminen.

Huumausaineen hallussapito, välittäminen tai myynti koulussa ei ole sallittua. Jos joku havaitsee edellä mainittua tapahtuvan, asiasta ilmoitetaan rehtorille ja edelleen poliisille, joka päättää toimenpiteistä. Jos kyseessä on havaitsemisen sijaan pelkkä epäily, ohjeena on keskustella asiasta ensin muun henkilökunnan kanssa. Jos epäily saa tukea, soitetaan poliisille. Poliisin vastuulla on huumausainerikosten tutkinta.

8.5 Järkyttävä asia koulumatkalla

Mikäli oppilas/oppilasryhmä on esim. koulumatkallaan kokenut jotain järkyttävää, mutta ei itse ole vahingoittunut fyysisesti, hänet/heidät ohjataan ennen koulutyöhön siirtymistä erilliseen rauhalliseen tilaan keskustelemaan oppilashuoltohenkilöstön jäsenen kanssa. Oppilaiden kanssa keskustellaan heidän kokemuksestaan ja tilanteessa heränneistä ajatuksista ja tunteista.

Yhdessä arvioidaan oppilaan mahdollisuutta osallistua koulutyöskentelyyn kyseisenä päivänä. Oppilas itse pyrkii ottamaan yhteyttä huoltajaan ja tapauskohtaisesti arvioidaan, olisiko huoltajan syytä hakea oppilas ja viettää loppupäivä tämän seurassa. Myös oppilashuollon henkilö ottaa huoltajaan yhteyttä ja kertoo tilanteesta sekä saatavilla olevista oppilashuollon palveluista.

On hyvä muistaa, että oppilaat eivät halua tulla nähdyiksi avuntarvitsijoina ja ihmisellä on taipumus ensireaktiona vähätellä kokemuksensa vaikutuksia. Sen vuoksi on tärkeää seurata oppilaan opiskelukuntoa (esim. keskittymiskyky ja yöunet häiriintyvät herkästi) vähintään muutaman viikon ajan. Normaaleihin koulurutiineihin palaaminen edistää järkyttävistä tapahtumista toipumista, mutta tilanteen kuormittavuus on syytä huomioida tapahtumaa seuraavina viikkoina. Myös oppilaan aiemmat elämänkokemukset ja persoonallisuus, elämäntilanne ja saatavilla oleva tuki vaikuttavat hänen kuormittumiseensa, siksi tilannetta on aina arvioitava yksilöllisesti.

8.6 Väkivalta tai sen uhka

Itsekontrollin menettäminen, erilaisilla aseilla uhkaaminen, tappelu, yms.

- Pyri estämään henkilövahingot ja lisäonnettomuudet myös ulkopuolisten osalta
- Hanki paikalle apua muista aikuisista, jotka myös voivat ohjata ulkopuoliset pois tilanteesta. Puhelimen pikavalikossa on syytä olla muistissa lähellä työskentelevien henkilöiden numerot.
- Tarvittaessa kutsu heti poliisi paikalle hätänumerosta 112
- Toimi harkiten, älä saata itseäsi vaaraan
- Pysy itse rauhallisena ja pyri neuvoin, ohjein ja kehotuksin rauhoittamaan tilannetta
- Yritä saada paikalle apua muista aikuisista, jotka myös voivat ohjata ulkopuoliset pois tilanteesta
- Turvallisuuden ollessa uhattuna voi olla järkevää myös vetäytyä tilanteesta poliisin tuloa odotellessa, noudatetaan poliisin ohjeita
- Ilmoita rehtorille tapahtuneesta. Jos esimies ei ole paikalla, ilmoita asiasta turvallisuusvastaavalle. Esimies ja turvallisuusvastaava huolehtivat tilanteessa käytännönjärjestelyistä, väkivaltatilanteessa olevat työntekijät oppilaista ja itsestään.
- Sovitaan kuka ottaa yhteyttä oppilaan huoltajiin

Tilanteessa syntyneet vammat tulee aina tarkistuttaa terveysasemalla tai tarvittaessa kutsua paikalle ambulanssi. Tarvittaessa tehdään rikosilmoitus poliisille ja lastensuojeluilmoitus sosiaalitoimistoon. Jos väkivallan kohteena on alle 15-vuotias, on lieväkin pahoinpitely virallisen syyttäjän alainen rikos. Vanhemmille ilmoitetaan tapahtuneesta.

Jos kyseessä on oppilaiden keskinäinen väkivalta, asian käsittelyä jatketaan koulussa myöhemmin asianosaisten kesken. Väkivaltatilanteen luonteesta ja vakavuudesta riippuu, käsitelläänkö sitä koulussa muidenkin oppilaiden kanssa. Rikosasiassa poliisi hoitaa oman osuutensa.

Mikäli väkivallan tekijänä on opettaja tai muu koulun työntekijä, rehtorin on puututtava asiaan välittömästi. Tapahtumien kulku on selvitettävä haastattelemalla sekä oppilaita että työntekijää. Myös vanhempien näkemyksiä on kuultava. Työntekijän mahdollisuudet jatkaa koulussa selvitetään. Tarvittaessa käytetään ulkopuolista asiantuntija-apua. Tapahtuneesta ilmoitetaan työsuojeluvaltuutetulle.

Mikäli väkivallan kohteena on opettaja tai muu koulun työntekijä, edetään seuraavan ohjeistuksen mukaan

1) Hakeudu hoitoon vammojen laadun mukaan. Ota saattaja mukaan. Ensisijainen hoitotaho on Nilsiän terveysasema. Toissijaisesti hakeutuminen hoitoon Pohjola Sairaalaan.

2) Väkivaltatilanne pyritään purkamaan välittömästi esimiehen ja väkivaltatilanteessa olleiden työntekijöiden kesken. Myöhemmin tilanteen purkua voidaan jatkaa tarvittaessa työpsykologin johdolla.

3) Väkivaltatilanteen jälkeen laaditaan työtapaturma- sekä väkivaltailmoitus. Työtapaturmailmoitus tulee laatia 10 päivän sisällä tapahtuneesta. Koulusihteeri voi auttaa ilmoitusten teossa. Tarvittavat lomakkeet ovat Pedanetissä.

   Väkivaltatilanteesta voi olla yhteydessä rikosuhripäivystykseen (**linkki yht.tietoihin**). Tilannearvion jälkeen voi tarvittaessa tehdä rikosilmoituksen. Esimies ja työsuojeluvaltuutettu auttavat pyydettäessä tilannearvion tekemisessä.

4) Väkivaltatilanne käydään läpi koko työyhteisön kanssa.

8.7 Seksuaalinen ahdistelu tai väkivalta

Seksuaalisen väkivallan tai ahdistelun kohtaaminen on vakava asia, jonka vaikutukset voivat olla kauaskantoisia. Tilanteen selvittäminen vaatii aikaa ja usein myös ulkopuolista apua. Jos saat vihjeen, havaitset tai epäilet seksuaalista väkivaltaa tai ahdistelua,

- Keskustele ensin ahdistellun kanssa
- Arvioi tilanne ja sovi jatkotoimenpiteistä yhdessä ahdistellun kanssa

Mitä tehdä, jos nuori kertoo joutuneensa seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi?

- Rauhoita oma mielesi, älä hätäile
- Usko kaikki, mitä nuori kertoo, älä lähde kyseenalaistamaan hänen kokemustaan
- Tee muistiinpanoja siitä, mitä olet nähnyt tai kuullut sekä päivämäärä ja aika
- Vältä syyllistämästä nuorta millään tavoin
- Kun nuorta kohdellaan hyväksyvästi ja ymmärtävästi, selviytymisprosessi alkaa välittömästi
- Muista myös omat rajoituksesi luottamuksellisuuden suhteen

Velvollisuutesi on neuvotella asiasta asianomaisten viranomaisten kanssa.

8.8 Kouluyhteisön työntekijä voi huonosti

Koulussa voi opettaja tai kouluyhteisön muu aikuinen voida huonosti. Yleensä läheiset työtoverit huomaavat työtoverinsa käyttäytymisessä muutoksia, esimerkiksi fyysisiä oireita, stressioireita ja masennuksen merkkejä. Aina työntekijä ei itse osaa pyytää apua tai hän suoranaisesti kieltää sen. Läheisen työtoverin tai esimiehen asiallinen puuttuminen ongelmaan on kuitenkin helpotus kaikille osapuolille. Voidaan miettiä, riittävätkö koulun tukitoimet vai onko syytä kääntyä ammattiauttajien puoleen.

8.9 Merkkejä itsemurhavaarasta

Masentunut nuori ei välttämättä ajattele itsemurhaa eivätkä kaikki itsemurhaa yrittäneet ole masentuneita. Näillä asioilla on kuitenkin merkittävä yhteys. Pitkään jatkuneen depression ja mahdollisten itsemurhaan liittyvien puheiden pitäisi herättää meidät näkemään, onko

merkkejä itsemurhavaarasta. Itsemurha-ajatuksista puhuminen ei lisää toisten itsemurhariskiä.

Riskitekijöitä ovat

- aiempi itsemurhayritys
- puhunut tai uhannut itsemurhalla
- tehnyt suunnitelman itsemurhan tekemisestä ja lahjoittanut tavaransa pois
- kuolema täyttää ajatukset
- tuntee jonkun, joka on tehnyt itsemurhan
- samaistuu johonkin, joka on tehnyt itsemurhan, ja muuttaa käyttäytymistään samaan suuntaan – voi olla traumatisoitunut nähtyään jonkun tekevän itsemurhan tai tuntee syyllisyyttä siitä, ettei ole pystynyt estämään ystävänsä itsemurhaa
- sukulainen, joka on kuollut väkivaltaisesti – voi olla perinnöllistä alttiutta väkivaltaiseen käyttäytymiseen tai maanisdepressiiviseen sairauteen
- äskettäin koettu tärkeä menetys: läheisen kuolema, lähtö, riita, seurustelusuhteen päättyminen tai itsetunnon menetys epäonnistumisen tai hylkäämisen vuoksi
- alkoholin tai huumeiden väärinkäyttö: nuoret pakenevat usein ongelmiaan alkoholiin tai huumeisiin, ja kun päihteen vaikutus lakkaa, nuoret tuntevat itsensä entistä masentuneemmiksi ja jaksavat selviytyä entistä huonommin. Näin alkoholista tai huumeesta tulee vielä suurempi ongelma.
- heikko impulssikontrolli, impulsiivinen tai väkivaltainen käyttäytyminen
- ei ole voimia lähestyä ongelmaa, ei näe ulospääsyä – torjuu kaikki tilaisuudet ratkaista ongelma ja on vakuuttunut siitä, että kuolema on ainoa vaihtoehto
- ylikorostuneet vaatimukset, joista seuraa liian suuri kriittisyys omaa itseä kohtaan

Kuinka tulisi toimia?

Jokaisella meistä voi olla keskeinen osa pelastusyrityksissä. Et kuitenkaan ole yksin vastuussa siitä, että nuori käy läpi kriisinsä. Voit olla avuksi, mutta sinun ei tarvitse eikä pidä olla ainoa vastuunkantaja.

Puhu nuoren kanssa heti, kun havaitset tilanteen. Jos hän kieltäytyy puhumasta, pyydä häntä kertomaan huolensa jollekin, johon hän luottaa. Jos nuori sanoo ajatelleensa itsemurhaa, kysy asiasta tarkemmin. Välitä ajatus siitä, että sinä ja muut ihmiset autatte etsimään myönteisiä vaihtoehtoja. Itsemurhaan liittyvistä ajatuksista ja tunteista puhuminen vähentää ahdistusta, koska se nostaa salatut, pimeät ja kielletyt tunteet keskusteltaviksi. Puhuminen poistaa hämmennystä ja vähentää jännitystä.

Jos olet huolissasi nuoren turvallisuudesta, älä jätä häntä yksin. Häntä auttaa tieto siitä, ettei hän ole yksin ja että yhdessä kaksi henkilöä löytää paremmin ratkaisun kuin yksi. Ehdota, että haette yhdessä kriisiapua, koska sinä saatat olla liian lähellä ollaksesi tarpeeksi objektiivinen. Ota sitten yhteyttä vanhempiin, opettajaan, opinto-ohjaajaan, erityisopettajaan tai koululääkäriin. Tarvittaessa ota yhteyttä psykologiin, psykiatriin, sosiaalityöntekijään tai muuhun asiantuntijaan.

Itsemurhauhkailuun tai itsemurhapuheisiin on aina suhtauduttava vakavasti. Jos itsemurha-aikeita epäillään, oppilaalta kysytään suoraan, onko hän ajatellut itsemurhaa. Jos vastaus on myöntävä, häneltä kysytään, onko hänellä suunnitelma sen toteuttamiseksi. Itsemurha-aikeista kysyminen antaa nuorelle mahdollisuuden puhua asiasta ja helpottaa pahaa oloa. Vaikka nuori kieltäisi kertomasta asiasta muille,

itsemurha-aikeista tulee kertoa vanhemmille sekä oppilashuollon työntekijöille. On varmistettava, että oppilas saa ammattiapua.

Vaitiolovelvollisuus ei päde, kun kyseessä on kuolemanvaara! Usein nuoren ystävät huomaavat ensimmäisenä itsemurhavaaran. Siksi nuorille olisi hyvä kertoa, että itsemurhauhkailuista tulee aina kertoa jollekin aikuiselle, vaikka ystävä vannottaisi olemaan kertomatta. "Parempi vihainen kuin kuollut ystävä".

Ole hyvä kuuntelija, älä tuomitse äläkä vähättele!

Mitä tehdä itsemurhayrityksen jälkeen?

Jos opettaja tai joku muu on tietoinen lapsen tai nuoren itsemurhayrityksestä, siitä tulee kertoa vanhemmille. Myös vanhempien tulisi kertoa koululle, jos nuori on yrittänyt itsemurhaa. Jos koulu ei tiedä asiasta, se ei voi auttaa. Koulussa täytyy sopia siitä, että jos oppilas on yrittänyt itsemurhaa, vahingoittanut itseään tai muita, niin vaitiolovelvollisuus ei päde. Jos koululla on huoli siitä, ettei nuori saa apua, koululla on velvollisuus ottaa yhteyttä sosiaaliviranomaisiin. Kun nuori on hoidossa, koulun ja terapeutin tulisi tehdä yhteistyötä.

8.10 Itsemurhan käsittely kouluyhteisössä

Nuoren itsemurha koskettaa aina koko kouluyhteisöä. Tapahtunut voi aiheuttaa oppilaille ahdistavia tunnekokemuksia ja alttiutta itsetuhotyyppisen käyttäytymisen lisääntymiseen.

Koulun kriisityöryhmän kokoontuu tekemään toimintasuunnitelma sekä luomaan yhteydet Kuopion kriisikeskukseen.

Hyvän yhteistyön edellytyksenä on selkeä työnjako kriisiryhmän eri jäsenten kesken. Rehtori on yleensä avainhenkilö, jolle informaatio annetaan. Jos lehdistö on kiinnostunut tapahtuneesta, rehtori tiedottaa tapahtuneesta. Kontaktihenkilö on hyvä valita myös perhettä varten. On muistettava, että koulu kunnioittaa perheen toivomuksia.

Koulun kriisiryhmä ja kaupungin kriisikeskus luovat yhdessä tilanteeseen soveltuvan toimintamallin:

- miten jälkipuinti hoidetaan luokassa, jota kriisi koskettaa
- miten tapahtuneesta keskustellaan muilla luokilla
- miten asiaa puidaan opettajayhteisössä
- miten asiasta kerrotaan koulun muille vanhemmille

Pääperiaatteena on aina, että rehtori käynnistää toimenpiteet ja kriisiryhmän yhdyshenkilö on yhteydessä omaisiin kertoakseen surunvalittelujen lisäksi myös koulun toimintamallin.

Nuoren itsemurhasta kerrotaan koko koululle aamunavauksessa, jolloin menetystä voidaan avoimesti surra yhdessä. Vietetään hiljainen hetki kuolleen muistoksi ja mahdollisesti kutsutaan pappi koululle. Tapahtumasta puhutaan kaikissa luokissa opettajan tai muun henkilön johdolla.

Kaupungin kriisikeskukselta saa apua niille oppilaille ja opettajille, jotka olivat lähimmin tekemisissä kuolleen oppilaan kanssa. Riskiryhmässä oleville oppilaille järjestetään riittävä

tuki. Tilannetta seurataan koulussa riittävän pitkän ajan – esim. lukuvuoden ajan. Tarvittaessa järjestetään lisäkeskusteluja.

Nuoren itsemurha voi toimia mallina muille nuorille, joiden selviytymiskeinot ovat vähäisiä. Tämän vuoksi asiasta keskusteleminen on tärkeää myös muissa kouluissa. Koko kouluyhteisön työntekijöiden on saatava tieto nuoren itsemurhasta, ennen kuin asiasta kerrotaan eteenpäin.

Kun vanhemmat kieltävät puhumasta

- Itsemurhan tehneen nuoren vanhemmat saattavat kieltää koulua puhumasta itsemurhasta, kuolemasta, sairaudesta, vammasta tms. Koulun tulisi pyrkiä yhteistyöhön vanhempien kanssa ja kertoa miksi asian käsittely on tärkeää.

- Vanhemmille kannattaa korostaa sitä, ettei tarkoitus ole käsitellä perheen yksityisasioita vaan tukea lapsia selviytymään. Asian käsittelyn päätavoitteena on kertoa oppilaille myönteisistä ratkaisumalleista elämän vaikeissa tilanteissa.

- Vanhemmille voi todeta, että lapset ja nuoret joka tapauksessa tietävät usein tapahtuneesta ja pohtivat sitä keskenään. On parempi, että he saavat asiallista tietoa kuin että huhut vääristävät tapahtuneen

Kriisityö on henkisesti raskasta työtä. Siksi on tärkeä muistaa, että myös auttajat tarvitsevat tukea. Opettajat tarvitsevat tukea osatakseen auttaa surevia oppilaita. Kriisiryhmän jäsenet tarvitsevat konsultaatioapua, koulutusta ja mahdollisuutta psyykkiseen jälkipuintiin.

8.11 Kuoleman käsittely koulussa

Se, miten koulussa käsitellään kuolemaan liittyvää tilannetta, riippuu paljon siitä, kuka on kuollut ja miten hän on kuollut. Opettajan tai oppilaan kuolema vaikuttaa suoraan koko kouluun, kun taas oppilaan vanhemman kuolema koskettaa yksittäistä oppilasta tai luokkaa.

Koulumatkalla tapahtunut onnettomuus tai oppilaan itsemurha ovat aivan toisenlaisia asioita kuin kuolema pitkän sairauden jälkeen. Seuraukset arkipäivän koulutyöhön ovat suuria, jos kuolema koskettaa samanaikaisesti useampia oppilaita. Koulun täytyy tuntea ja tietää myös ne jälkivaikutukset, joita esiintyy dramaattisen onnettomuuden todistajiksi joutuneilla lapsilla, vaikka he eivät olisikaan suoranaisesti osallisia.

8.11.1 Perusperiaatteita

Vältä väärinkäsityksiä ja muita mielikuvia:

- korjaa väärät huhut
- kerro kerrottavat asiat täydellisinä

Salli lapsen jakaa tunne-elämyksensä.

Anna lapsen konkretisoida surunsa ja kaipuunsa.

Suosi rituaaleja koulussa:
- muistohetken järjestäminen koulussa
- luokka mukaan hautajaisiin
- tehdään sellaista, jolla on symbolista merkitystä: merkkipäivien huomioon ottaminen jne.
- pulpetin jättäminen joksikin aikaa paikalleen, kynttilä pulpetilla

Salli lasten käsitellä suruaan eri tavoin: kirjoitelmat, kirjeet, runot, kertomukset, piirrokset, maalaukset jne..

Järjestä aikaa keskustelulle ja puhumiselle.

8.11.2 Oppilaan tai koulun työntekijän kuolema

Koko koulussa
- kerrotaan kuolemasta aamunavauksessa, jolloin menetystä voidaan avoimesti surra
- vietetään hiljainen hetki kuolleen muistoksi
- koulun lippu lasketaan puolitankoon
- järjestetään muistotilaisuus

Luokissa
- muistoa kunnioitetaan erilaisin symbolein: kynttilät, piirrokset
- opettaja keskustelee tapahtuneesta menehtyneen oppilaan luokassa kanssa (työparina esim. terveydenhoitaja, koulupsykologi tai seurakunnan työntekijä)

Symboliset eleet auttavat oppilaita jäsentämään kaoottisia ajatuksiaan ja tunteitaan. Kun lapset saavat muuttaa ajatuksensa ja tunteensa toiminnaksi, käsittämättömästä tulee konkreettista. Aikuisen tavoin lapset tuntevat itsensä helpottuneiksi symbolisten eleiden jälkeen, vaikka niiden vaikutus jääkin selittämättömäksi.

Nuoret muistelevat luokkatoveriaan; muistokirjoitus, runo tms. joka toimitetaan vainajan omaisille.

Kuolemantapauksesta puhuttaessa **luokassa voi noudattaa seuraavanlaista mallia**:

Aluksi opettaja kertoo, **mitä lähituntien aikana tapahtuu ja miksi**. Oppilaille tulee kertoa, että kuoleman aiheuttamista reaktioista ja vaikutuksista puhuminen on tärkeää ja että siihen on varattava aikaa, koska se auttaa ymmärtämään tapahtunutta. Kun joku kuolee, mieli täyttyy ajatuksista ja tunteista, jotka tekevät meidät pelokkaiksi ja vihaisiksi. Saadessaan puhua tapahtuneesta ihminen ymmärtää paremmin, miten toiset kokevat tilanteen ja miten väärinkäsitykset voidaan selvittää.

Keskustelussa voidaan noudattaa seuraavia sääntöjä:

- luokkatovereiden ajatuksista, tunteista ja kokemuksista ei saa kertoa ulkopuolisille
- ketään ei saa jälkeenpäin moittia tai kiusata hänen sanojensa tai reaktioidensa tähden
- jokainen puhuu vain omasta puolestaan
- jokaisen tulee kertoa, miten sai kuulla tapahtuneesta – muuten voi halutessaan olla hiljaa

Seuraava vaihe on **tosiasioiden, ajatusten ja tunteiden käsittely**. Oppilaiden tulee saada kertoa, miten, keneltä ja missä he saivat tietää tapahtuneesta. Tämä auttaa luomaan kokonaiskäsityksen tapahtumasta. Ne, jotka tietävät paljon, antavat olennaista tietoa vähemmän tietäville. Näin on tilaisuus myös väärinkäsitysten oikomiseen. Yhteisestä lähtökohdasta käsin tapahtuma ymmärretään paremmin. Opettaja voi kertoa omat tietonsa. Jos kyseessä on onnettomuus, opettajan on hyvä hankkia tarpeelliset tiedot tapahtuman kulusta ja mahdollisista syistä, jotka hän voi sitten esittää oppilaille. Joskus tilaisuuteen voi pyytää poliisin tai muita ihmisiä, jotka voivat kertoa asioista tarkemmin.

Konkreettisten tietojen tarve on suuri. Monenlaiset huhut ja suuri tuska seuraavat usein tapahtumia. Traumaattisen tapahtuman jälkeen on puututtava huhuihin ja virheellisiin käsityksiin, ettei syntyisi tarpeettomia ongelmia.

Jos nuoret ovat joutuneet kuolemantapauksen silminnäkijöiksi tai ovat löytäneet kuolleen, heidän on saatava purkaa vaikutelmiaan ja ajatuksiaan. Kaikki aistihavainnot voivat tulla kyseeseen. Jos havainnot käydään läpi yksityiskohtaisesti, ne menettävät yleensä pahimman teränsä.

Jos oppilaiden aikaisemmat traumaattiset elämykset tulevat udelleen esiin, rajoitetaan niiden selvittelyyn käytettävä aika. Jos joku luokan oppilaista tuntuu kärsivän voimakkaasti, on syytä sopia toisesta ajankohdasta joko vanhojen asioiden tai käsiteltävän asian yksilölliseen käsittelyyn, jolloin oppilaan voi ohjata esimerkiksi koulukuraattorille tai muulle ammattiauttajalle.

Informointivaiheessa opettaja kokoaa oppilaiden esiin tuomat aiheet, heidän ajatuksensa, reaktioidensa yhdenmukaisuuden ja normaaliuden. Hän voi kertoa, kuinka ihmiset tavallisesti reagoivat tällaisten tapausten jälkeen. Tällä tavalla oppilaita valmistetaan jonkin ajan kuluttua mahdollisesti ilmenevien reaktioiden varalle. Kuolemantapaus voi esimerkiksi vaikuttaa muistiin ja keskittymiskykyyn vielä viikkojen ja kuukausienkin jälkeen.

Informaatiovaiheen aikana oppilaille voidaan antaa neuvoja, joiden avulla he voivat oppia ymmärtämään tapahtunutta paremmin. Tällaisia neuvoja ovat

- puhukaa tapahtuneesta vanhempien, ystävien ja kavereiden kanssa
- käykää hautausmaalla
- hankkikaa enemmän tietoa tapahtuneesta
- kirjoittakaa runoja, pitäkää päiväkirjaa tms.
- tehkää jotain yhdessä omaisten hyväksi

Viimeinen vaihe on **päätösvaihe**. Käsitellyistä aiheista tehdään yhteenveto ja suunnitellaan myöhempiä tapahtumia. Luokka voi keskustella siitä, mitä hautajaisten aikana tehdään jne. Jos oppilas tai opettaja on kuollut äkillisesti, tarvitaan todennäköisesti useampia keskusteluja. Oppilaiden voidaan antaa lisäksi ilmaista suruaan eri oppituntien yhteydessä esimerkiksi maalaten, piirtäen ja laulaen.

Lopuksi oppilailta kysytään, jäikö jokin asia mietityttämään tai epäselväksi tai mitä mieltä he olivat keskustelusta. Tavallisesti oppilaan on helpompi palata koulutyöhön, kun hän on saanut puhua asiasta. Opettaja voi rohkaista oppilaita myös tulemaan puheilleen myöhemminkin, jos he tuntevat tarvetta keskustella.

8.11.3 Oppilaan lähiomaisen kuolema

Jos oppilas tai hänen lähiomaisensa sitä pyytää, kerro tapahtuneesta luokalle ja keskustele asiasta, mikäli oppilaat tuntuvat haluavan tai tarvitsevan keskustelua. On toivottavaa, että oppilaan opettaja ja luokkatoverit huomioivat luokkatoverinsa surun jollakin tavalla, esimerkiksi muutamalla sanalla, laululla, kukilla jne.

Jos oppilas jää pois koulusta eikä kotoa ole otettu yhteyttä kouluun, soita kotiin kuten tavallisestikin ollessasi huolissasi oppilaasta. Jos oppilaan käytöksessä tai ulkonäössä tapahtuu selvä muutos tai olet muuten hänestä huolissasi, ota yhteys esimerkiksi terveydenhoitajaan tai kuraattoriin.

8.11.4 Kuolemantapauksesta kertominen

- Yleensä rehtori ilmoittaa koulussa tapahtuneesta onnettomuudesta kotiin, mutta kuolemaan johtaneessa onnettomuudessa perheelle ilmoittaa sairaala, poliisi tai pappi
- Jos kyseessä on suuri onnettomuus, katastrofi, joka koskettaa monia oppilaita, rehtorin on tiedotettava asiasta koko koululle
- Luokan oppilaan kuolemantapauksessa muille vanhemmille voi lähettää oppilaiden mukaan kirjeen tapahtuneesta (ks. LIITE 1)
- Jos oppilaan perheenjäsenen kuolemantapaus on tapahtunut koulupäivän aikana, on opettajan kerrottava asiasta oppilaalle (on tärkeää valita oikea aika ja paikka sekä varata aikaa asian jälkikäsittelylle)
- Oppilas ja opettaja voivat yhdessä sopia ja suunnitella, mitä ja miten perheenjäsenen kuolemasta kerrotaan luokkatovereille; jotkut oppilaat haluavat itse kertoa tapahtuneesta mutta useimmat toivovat opettajan huolehtivan kertomisesta, ennen kuin palaavat takaisin kouluun tai kun he itse ovat paikalla

8.11.5 Hautajaisiin osallistuminen

Koulun tai niiden luokkien, joita tapaus koskee, tulee tapauksesta riippuen tai omaisten niin halutessa saada osallistua hautajaisiin. On tärkeää, että pappi tai opettaja kysyy omaisilta, haluavatko he lapsensa luokkatovereiden osallistuvan hautajaisiin.

Hautajaisissa oppilaat voivat esittää surunilmauksensa symbolisesti, esimerkiksi asettamalla arkulle kukkia tai piirroksia, tai luokan edustaja voi pitää lyhyen puheen tai laskea luokan puolesta seppeleen. Mikäli kyseessä on tiedostusvälineitä kiinnostavat hautajaiset, tulee aikuisten pyrkiä suojelemaan lapsia lehdistöltä. (LIITE 2: Kirjemalli koteihin hautajaisiin osallistumisesta)

LIITTEET

Liite 1 Kirjemalli menehtyneen oppilaan luokkatovereiden koteihin

Olemme tänään saaneet surullisen tiedon siitä, että luokkamme oppilas N. N. on menehtynyt. Tämä on asia, joka koskettaa syvästi meitä kaikkia. Lähipäivinä annamme paljon aikaa tapahtuneesta puhumiselle. Järjestämme koulussa myös muistotilaisuuden, johon seurakuntamme pappi osallistuu.

Lapsille on tärkeää, että myös kotona voidaan puhua avoimesti tapahtuneesta. Lisätietoja tai apua kaivatessanne voitte ottaa yhteyttä

X. X. puh.

Y. Y. puh.

Liite 2 Kirjemalli koteihin hautajaisiin osallistumisesta

Ilmoitamme, että lapsenne luokkatoveri N. N. haudataan x. päivänä xkuuta klo x. Olemme sopineet omaisten kanssa, että luokkamme voi osallistua hautajaisiin. Osallistuminen on vapaaehtoista, mutta olisi hyvä, jos mahdollisimman moni oppilas olisi mukana. Tällä on suuri merkitys surun käsittelyssä.

Rehtori ja luokan opettaja osallistuvat hautajaisiin. Toivomme, että lisäksi lapsellanne olisi mukana joku aikuinen, esimerkiksi joku vanhemmista tai isovanhemmista.